

Злајибор Марковић

„НАРОДНА САМОУПРАВА”

Прилог за историју штампе у Краљеву између два светска рата

Нешто више од две године након гашења „Краљевског гласника”, код краљевачких продаваца новина, поред „Политике”, „Правде” и осталих дневних, недељних и месечних листова штампаних у Београду и другим србијанским градовима, почетком априла 1936. године појавиће се „Народна самоуправа”, орган Југословенске радикалне заједнице среза жичког.¹ Иницијатива за њено покретање потекла је од богатог трговца Петра Богавца, народног посланика и првака Југословенске радикалне заједнице (ЈРЗ) жичког среза.² Првобитна идеја била је да се лист назове „Југословенска радикална самоуправа”, али је, вероватно услед настојања да се задобију симпатије што ширег круга читалаца, а не само партијског чланства, преименован у „Народна самоуправа”.³

Власник листа био је Богавец, а уредник најпре Добривоје Миловановић, а потом Божидар Ђурић.⁴ „Народна самоуправа” је, као недељник, излазила петком, а штампана је ћирилицом у штампарији Чеде М. Милошевића „у нормалном формату”.⁵ Колики је био почетни тираж листа не мо-

¹ Осим „Народне самоуправе”, на територији Моравске бановине, којој је припадао и жички срез, излазили су, као гласила Југословенске радикалне заједнице, још и: „Нишки нови лист” (Ниш), „Крушевачки гласник” (Крушевац), „Топлички гласник” (Прокупље) и „Пироћанац” (Пирот). (Мр Драган Тешић, Југословенска радикална заједница у Србији 1935—1939, Београд 1997, 354).

² Конференција ЈРЗ у Краљеву, „Правда”, 11212, 13. 01. 1936, 3.

³ Исто.

⁴ „Народна самоуправа”, 26, 2.10.1936, 4; „Народна самоуправа”, 148, 24.02.1939, 4.

⁵ АЈ-38-74-198, Извештај дописника Централног пресбироа (ЦПБ) из Ниша Информативном одсеку ЦПБ о кретању штампе у току 1937. године на територији Моравске бановине, 1. 01. 1938.

жемо са сигурношћу рећи, али већ након три године од појаве првог броја, он је достигао бројку од 1.000 примерака.⁶

Иако се уредништво декларативно изјашњавало за „принципијелно гледиште независно од ужег партијског схватања” које се састојало у томе да новина „остане слободна и непристрасна, ван партијског утицаја”, из наслова и садржаја текстова објављених на њеним страницама, поготову оних политичке садржине, то се не би могло закључити.⁷ Евидентно је да је, у погледу уређивачке концепције, оно поштовало начела усвојена у страначком врху, и да су ступци „Народне самоуправе” били затворени за политичке ставове који су одударали од „званичног курса”.⁸

Мада невеликог обима, од свега четири странице, лист је унео право освежење у друштвену атмосферу Краљева и жичког среза, тако да се могао срести у рукама не само чланова и симпатизера „јерезе”, него и његових политичких опонената и оних које политичка препуцавања нису занимала, већ су желели да сазнају неку новост из свог окружења и других делова земље.

Прва страница листа на којој се с леве стране меморандума — „Народна самоуправа” Југословенске радикалне заједнице — налазио цртеж цркве на Опшеницу испод кога је писало „За Југославију”, а са десне портрет Николе Пашића и порука „С народом за народ”, била је резервисана првенствено за политичке коментаре и анализе којима се глорификовала активност владе и ЈРЗ. Посебно изражен антиопозициони тон испољаван је у време изборних кампања када се „Народна самоуправа”, готово у потпуности, претварала у пропагандно оруђе владајуће странке. На осталим страницама објављиване су разне информације, обавештења, огласи и сл. Чланови и симпатизери ЈРЗ су тако позивани на партијске конференције и зборове, обзнањиване су кандидатске и листе са именима председника бирачких одбора, изборни резултати у општинама жичког среза итд. чести су били текстови о раду министарстава и односима Југославије са другим европским земљама. Читаоци су тако сазнавали о мерама Министарства пољопривреде за унапређење воћарства, напрасној смрти министра саобраћаја Мехмеда Спаха и именовану Цафера Куленовића за заступника министра, мишљењу владе о висини откупне цене пшенице, продужењу југословенско-грчког трговинског уговора, немачким привредним мерама према Југоисточној Европи, учешћу Краљевине Југославије на великој Светској изложби у Њујорку 1938. године, заседању Сталног савета Балканског споразума у Букурешту, оснивању Савеза пољопривредних комора у Београду, итд.

Желећи да лист, а самим тим и страначку политику, што више популарише међу сељаштвом, уредништво је, готово у сваком броју, приређивало по неки прилог или чланак који су за ову социјалну групацију били најактуелнији, попут: „Кајсија и њен значај за наше воћарство”, „Лечење оболеле стоке од слинавке и шапа”, „Нова врста конопље”, „Како треба

⁶ Четврта година од излажења „Народне самоуправе”, „Народна самоуправа”, 154, 7. 04. 1939, 2.

⁷ Исто.

⁸ Из страначке централе од уредништва страначких гласила захтевало се, између осталог, да „не буде критикован режим од 6. јануара 1929. до 1932. године, нити уопште ма шта што би представљало било директну или индиректну критику политике и рада почившег краља”. (Мр. Д. Тешић, Југословенска радикална заједница..., 349.)

припремити земљиште за садњу воћака”, „Практична упутства око сузбијања вашљивости код стоке”, „Општа правила којих се треба држати при орању”, „Природни непријатељ кромпирове бубе” и сл. Не занемарујући ни остале друштвене слојеве, „Народна самоуправа” писала је и о радничком покрету, кредитирању занатске производње, Земалској занатској изложби одржаној у Београду од 8—25. октобра 1938. године, делатности „ЈУГОРА-СА” итд.

Након што је на општинским изборима 26. септембра 1936. године победу у Краљеву однела листа Удружене опозиције, на страницама „Народне самоуправе” све је више натписа који критикују рад општинске управе. У ту сврху устројена је и посебна рубрика чији назив се састојао од два интерпункцијска знака — „?!” — а у којој се уредник забринуту пита: „Када ће се очистити оно ђубре и коров на обали и испод обале?”, „Када ће паша општина заменити мале сијалице од петнајест свећа у неким улицама и поставити веће и прописне сијалице?”, „Општина је дала ново име Ратарској улици, али би много боље било да је дала ма какву калдрму!”, „Када ће општина Краљевска да заврши споменик и шта је било са оних 100.000 динара које је општина дала за довршење истог?”

Новине су доносиле информације о криминалу („Суђење циганској лоповској банди”, „За крађу коња осуђен на годину дана строгог затвора и губитак часних права”), убиствима („Крвава љубавна идила у селу Адранима, крај Краљева”, „За убиство свога љубавника жена осуђена на 7 год. робије”, „На сељачком сабору убио човека камом”, „Ножем убила мужа када је овај хтео да је врати на продужење брачног живота”), самоубиствима („Самоубиство Миливоја Ристића, рентијера из Краљева”) и несрећним случајевима („Презајо човека аутом па побегао”, „У Ибру се удавила супруга претседника суда у Краљеву”). Писано је о раду Среског и Окружног суда, активности месног Соколског друштва и сеоских соколских чета, извлачењу „дуванских лозова”, даван савет домаћицама „како треба сачувати путер да се не ужеже”, о потреби подизања нове зграде за гимназију, аеро клубу „Наша крила”, изградњи силоса у Беранама, освећењу камена-темелца за нови хотел у Улцињу, избору нових професора београдског универзитета, потреби сарадње ђачких родитеља и наставника, учитељским забавама и разним другим темама. Објављивани су и некролози, објаве из канцеларије Пореске управе, позиви на венчања, обавештења о разним лицитационим продајама, распореди дежурства градских апотека, „дражбени огласи”, ред долазака и одлазака возова на краљевачку железничку станицу итд.

Последња, четврта страница „Народне самоуправе” била је посвећена рекламама и трговачким огласима из којих се могло сазнати о асортиману и условима продаје у апотеци „Код Св. Ђорђа”, понуди у кафани „Златан праг” која је „имала најбољу домаћу кујну” и „примала абонирце по умереној цени”, шиваћим машинама и њиховим резервним деловима у трговини Радисава Јовановића, почетку сезоне и туристичким садржајима Матарушке Бање и др.

Нажалост, не знамо до када је „Народна самоуправа” излазила. Да ли је смрћу њеног оснивача и власника Петра Богавца, 1939. године, и она окончала своје периодично појављивање, или су је угасили бурни априлски дани 1941. године, нама није познато. Оно што је извесно, то је чињеница да је била својеврсно обележје и хроничар једног динамичног периода у прошлости Краљева, у коме је оно начинило дефинитивни отклон од паланке оријенталног типа и окренуло се узорима Београда и Европе.